

Milli azadlığın, mənəvi yüksəlmişin təbliği

Azərbaycan mətbuatı milli oyanış və maarifçilik hərəkatının əsas sütunlarından biri olmuşdur. Xüsusilə, XIX əsrin sonları və XX əsrin əvvəllərində fəaliyyət göstərmiş "Əkinçi", "İqbal", "Açıq söz" kimi qəzetlər cəmiyyətin maariflənməsinə, ictimai-siyasi fikrin formallaşmasına və milli özünüdərkən inkişafına xidmət etmişdir.

Bu qəzetlər Azərbaycan mətbuatının inkişafında yeni sehifə açaraq milli şürurun formallaşmasına, azərbaycanlıq ideologiyasının yayılmasında mühüm rol oynamışdır.

Cəmiyyətdə siyasi proseslərə marağın artmasına, insanların ictimai hadisələrə daha fəal münasibət bildirməsinə təkan vermiş, ədəbi dili zənginləşməsinə, publisistik üslubun formallaşmasına böyük təsir göstərmişdir. Təhsilin, elmin, mədəniyyətin cəmiyyətdə yayılmasına, qadın hüquqları kimi mütereqqi ideyaların təbliğinə xidmət etmişdir.

Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Hüseyin Cavidin də yaradıcılığı təkcə ədəbi irs deyil, həm də milli-mənəvi dəyərlərin daşıyıcısı kimi mətbuatda geniş təqdim olunmuşdur. Hüseyin Cavid əsasən milli istiqlal, azərbaycanlıq, təhsil və mədəniyyət məsələlərinə həsr olunmuş publisistik əsərləri ilə qəzet və jurnallarda çıxış edərək xalq arasında maarifçilik işi aparmış, sosial ədalət

və bərabərlik ideyalarını təbliğ etmişdir. Cavidin məqalələri həm sənətkar, həm də vətəndaş mövqeyindən yazılmış, gənc nəсли maarifləndirməyə çağırılmışdır. Dahi ədəbin yalnız dramaturgiya və poeziyadakı xidmətləri deyil, həm də publisistika sahəsindəki fəaliyyəti Azərbaycan ədəbi-fəlsəfi fikrinin inkişafında mühüm yer tutur. XX əsrin əvvəllərində çıxış etdiyi "İqbal", "Şərqi-rus", "Həyat", "Açıq

dostluq, sədaqət və vətənpərvərlik kimi əxlaqi keyfiyyətlərin əsas motivlərdən birini təşkil etdiyini görürük. Dahi ədəbin ilk çıxış etdiyi nəşrlərdən biri "İqbal" qəzeti idi. Cavidin bu dövrə yazdığı məqalələrə nəzər yetirdikdə görürük ki, o, istibdada qarşı maarifçilik yoluyla mübarizəni əsas çıxış yolu hesab edirdi. 1910-cu ildə "Həqiqət" qəzetində dərc olunan ya-

zısında millətin formallaşmasında di-

lin vacibliyini qeyd edirdi. Hüseyin Cavidin publisistik əsərlərində milli şürurun formallaşması, milli dəyərlərin qorunması və inkişaf etdirilməsi mövzuları geniş yer tutur, azərbaycanlıq ideyası, dilimizin və mədəniyyətimizin qorunmasının zəruriliyi vurgulanırı.

Hüseyin Cavid yazırı:

"Bir millətin tərəqqi və tədənnisini bilmək üçün o millətin məktəbini, daha doğrusu, ibtidai məktəblərini görmək kifayət edə".

Bu yazıya diqqət etsək, görərik ki, burada Hüseyin Cavid həm də maarife və dövlətçiliyə dair fikirləri ilə çıxış edən bir ziyanlı mövqeyi ortaya qoyub.

"söz" kimi dövrünün mətbu organları onun milli maarifçilik və ideya mübarizəsinin əsas tribunasına çevrilmişdir. Dahi dramaturq əsasən milli azadlıq, mənəvi yüksəliş, Şərq-müsəlman dünyasında oyanış, düşüncə mədəniyyəti kimi məsələləri müdafiə, zülmü, istibdadi isə tənqid edirdi. Cavidin publisistikası ile yaxından tanış olduqca humanizm, sülhsevərlik,

minin yoxluğu nəticəsində bir çox şagirdlər özlerini unudurlar. Özünü, sözünü bilməyən nəticə etibarile tariixdən, kökündən xəbərsiz qalır. Bu amil isə bir millət üçün böyük qəfət və aşağı enmədir. Hüseyin Cavid düşüncəsinə görə, millətin nici məarif və mənəviyyatdadır. Publisistikada belə cəsarətli fikirləri sayəsində o, dövrünün ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak edən, ideoloji və əxlaqi məsələlərdə mövqə bildirən intellektual obraz formalaşdırılmışdır. Onun qələmində publisistik mənəvi təbliğ vasitəsinə çevrilmişdir. Cavid peşəkar jurnalist deyildi, lakin yazdığı məqalələr, seçdiyi mövzular və yazı əsləbu onu dövrünün maarifçi publisistləri ilə eyni sıraya qoyurdu. O, publisistik yazılarında ədəbi əslubla fəlsəfi dərinliyi, sosial məsuliyyətlə poetik duymu vəhdət halında təqdim edirdi. Cavidə görə mətbuat milli ruh, mənəviyyat, azadlıq düşüncəsinə yaymaq üçün bir tribunadır. Hüseyin Cavid maarifçilik ideyalarını yalnız publisistikə ilə məhdudlaşdırmayıb, həm də dramaturgiya və poeziya vasitəsilə xalqı maarifləndirməyə çalışmışdır. O, dram əsərlərində və şeirlərində insan azadlığı, milli şürur və ictimai ədalət mövzularını qabartmışdı. Cavid maarifçilik missiyasını yüksək dəyərləndirmiş, gənc nəsilin maariflənməsini və milli ruhda tərbiyə olunmasını öné çəkmışdır.

Nübar MƏMMƏDOVA,
Hüseyin Cavidin Ev-Muzeyinin
əməkdaşı.